

ЧИНГИЗ АЙТМАТОВ СРЕЩА СЪС СИНА

Превод от руски: Зорка Иванова, 1976

chitanka.info

Дядо Чордон се върна в къщи някак странен. Дали беше смутен и разтревожен от нещо, или пък потиснат и натъжен, не можеше да се разбере, но жена му веднага се досети, че с него се е случило нещо. И когато научи каква е работата, беше толкова потресена, че просто не знаеше какво трябва да се направи. Той беше замислил нещо толкова странно, което на всеки човек със здрав разум можеше да се стори старческа приумица, някаква глупост, каквото щете, но не и постъпка на трезво мислещ човек.

Старецът имаше син, който преди двадесет години беше загинал на фронта. Загинал беше съвсем младичък и може би никой друг, освен дядо Чордон вече не го помнеше. Пък и той самият през целия им семеен живот май никога не беше говорил за него. И ето сега изведнъж реши да замине за там, където преди войната синът му беше учител.

— Все ми се струва, че е жив, че и сега като че ли е там. Тегли ме нещо нататък, искам да го видя — каза той.

Жена му го погледна изплашено, отначало искаше да му се надсмее: „Ама ти нещо не си с всичкия си, да не си се чалдисал?“ — но успя да се въздържи. От начина, по който бяха казани тези думи, от непринудения и спокоен израз на очите му и от неговия уверен и искрен тон тя разбра, че той говори съвсем сериозно и никак не е побъркан. В този момент тя почувствува, че въпреки цялата безсмисленост на неговите желания би било грехота да го скастри като малко дете, да скастри този човек със старческо кафяво лице, с бръчки около присвитите му добри очи, с побеляла брада и големи уморени ръце, които лежаха на коленете му като едри риби. Дожаля ѝ за него и все пак съзнаваше цялата безсмисленост на тази приумица.

— Но защо тогава не отиде по-рано там? — попита го тя предпазливо.

— Не знам — отвърна с въздишка той. — Но ето че сега ме тегли натам. Трябва да ида, докато съм още жив, сърцето ми го подсказва. Утре призори ще тръгна.

— Щом си рекъл, твоя си работа.

Тя смяташе, че старецът ще се откаже. Наистина, защо трябва да ходи там, какво може да намери сега в оня непознат далечен аил, какво може да види? Ала очакванията ѝ не се оправдаха. Чордон съвсем не мислеше да се отказва.

Селото в полите на планината отдавна вече спеше, всички прозорци бяха тъмни и само в къщата на Чордон от време на време проблясваше светлинна. Старецът просто не можеше да си намери място. Няколко пъти през нощта става, облича се, излиза на двора и всеки път хвърляше в яслите на коня по половин сноп люцерна. И не каква да е, а най-хубавата, листнатата, от първото окосяване. И не му дожаля да разтури преди време копата сено върху покрива на сайванта, струпано там най-старателно още от лятото. При друг случай едва ли би си позволил такъв разкош: чак до зимата не разрешаваше да се докосва сеното — и кравата, и коня изкарваше да пасат на ясака, по обраните зеленчукови градини, по отавата, по есенниците и по стърнищата. А сега не му беше жал за нищо и дори овесът за из път беше насипан в дисагите.

Така той се разтакава цяла нощ, та и жена му не мигна. Преструваше се на заспала, за да не му пречи да се занимава със своята работа, но когато той излизаше от стаята, тя въздъхваше тежко. Безполезно беше да го раздумва. И сега на устата ѝ беше да му каже: „Я си помисли, къде си тръгнал? Защо? Ти като децата, ами нали хората ще те вземат на смях!“ Но си мълчеше. Страхуваше се да не би старецът да ѝ каже: „Ако му беше рождена майка, нямаше да ме раздумваш.“ Не искаше да чуе такива думи. Наистина тя не беше виждала сина му, не знаеше какъв е бил. Старата Чордон беше умряла преди десетина години, а тя му бе втора жена. И без това ѝ беше неудобно, постоянно изпитваше чувство на незаслужена вина пред мъжа си, задето двете му омъжени дъщери, които живееха със семействата си в града, кой знае защо, никога не идваха, нямаха никакви връзки с тях, освен дето Чордон сам понякога, много рядко, се отбиваше да ги види, когато отиваше в града. За тях той почти нищо не разказваше и тя гледаше да не го разпитва. В такива случаи по-добре е мащехата да се държи настрана — така е по-спокойно. Затова и донякъде тя се примири с прищявката на стареца. А сетне поразмисли и реши: „Може това да му е мъката на човека. Нека иде да се разтуши, да му олекне на сърцето. Тогава и мъката няма да му е толкова голяма...“

Чордон се надигна на ранина. Отиде да оседлае коня, след това се върна, надяна новия си чепкен, откачи от стената камшика и пошепна в тъмното, наведен над постелята на жена си:

— Насипкан, аз тръгвам. Не се тревожи, още утре, макар и късно вечерта, ще се върна. Чуваш ли ме? Ама ти защо мълчиш? Разбери ме: та той ми е син. Макар да знам всичко, но все ме тегли натам, да видя... Душата ми се топи, разбери...

Жена му мълчаливо се понадигна от постелята и като че ли беше видяла в тъмното какво надяна той на главата си, та го смъмри тихо:

— Я си виж калпака. Кръпка до кръпка. Зер не отиваш в гората за дърва, ами на гости. — И подигна капака на сандъка до главата си, извади скътания там калпак от агнешка кожа и му го подаде. — На, сложи си го. Не е прилично с тоя вехт калпак.

Чордон смени калпака и тръгна към вратата.

— Чакай — спря го тя. — Вземи ей там от перваза на прозореца вързопчето с храна, сложи го в дисагите. До довечера ще изгладнееш по пътя.

Чордон искаше да каже „сполайти“, но премълча: не беше свикнал да благодари на жена си.

Селото още спеше, когато мина с кобилата си по крайните улици, за да не разлайва кучетата, излезе на края на селото и сви по черния път, който водеше за планината.

Вчера по пладне Чордон се връщаше с дърва по същия път, със същата дореста кобила, впрегната в старата разсъхнала се талига. Трябваше да се набави топливо за през зимата.

Той насече още в началото на Малката клисура сухи клони от дивите храсталаци, натовари догоре талигата и си тръгна по пътя, като се настани на седалката и опря крака в стръките; караше бавно и от време на време си подрямваше. Колелетата все така изтрополяваха по изровените места, колата скърцаше, денят беше тих, топъл.

Има през есента един такъв период, когато с всеки изминат ден става все по-студено и по-студено, но преди това, сякаш пред раздяла, се задържат изключително светли и ясни дни. Тогава от високото се вижда цялата околност: селата в долината с тъмните градини и къщите с бели стени; ръждивочервените изсъхнали тютюневи ниви, трактори, прокарващи бразди, прелетял във висините сребрист самолет и на хоризонта — сива, застинала димна пелена над града в низината. И над целия този свят летеше някаква бързи, тъмна, безмълвна вълна от кръжащи птици.

Чордон знаеше, че са лястовици. Бяха долетели на телеграфните жици още отзарана, когато отиваше за дърва. Накацали на дълги, дълги редици една срещу друга, те стояха, без да шавнат, всички еднакви, всички с бели гушки, всички с изваяни главици, всички с раздвоени лъскави стреловидни опашки. Стояха кротичко, като от време на време се обаждаха една на друга със сдържано чуруликане, и сякаш чакаха някакъв определен час, за да се вдигнат всички заедно и да полетят на път. И имаше в това лястовиче сборище нещо тържествено, дълбоко вълнуващо със своята сериозност и със свършената си красота. „Е-хе, това не са ти някакви си врабци!“ — помисли си с гордост Чордон.

И ето сега пред очите му лястовичките излетяха. Те правеха прощални кръгове над земята, където бяха прекарвали лятото — хвърчаха във въздуха безшумно, стремително, като едно огромно, преливащо се на слънцето, бляскащо черно ято.

Чордон дълго следи полета им. Ето че те описаха още един, последния широк кръг над есенната пуста градина, трепнаха, разбъркаха се, отново се подредиха и бързо взеха да се отдалечават към широките степи. Ятото ставаше все по-малко и по-малко, чезнеше в небесния лазур като заглъхващо ехо на далечна песен в простора и накрая се превърна в тъмна точка. Лястовичките отлетяха в неznайни далечни краища. Тая заран те бяха още тук, можеше да ги гледа, да им се любува, да слуша чуруликането им. И някаква необяснима, сладостна тъга нахлу в душата му като опияняваща вълна, сълзи замъглиха очите му; старецът вече нищо не виждаше, но продължаваше да гледа към небето и да въздиша за нещо неизвестно, за нещо родно и близко, безвъзвратно загубено. Ех, да беше млад, с каква прощална песен щеше да ги изпрати!

Чордон се сепна от мислите си, когато наблизко се чу конски тропот. Някой се изкачваше по хълма на добър, бърз кон. Чордон не го позна веднага. Беше Сапарали — един старец от съседното село. Двамата се познаваха малко, срещаха се само на някой помен или на някоя веселба, здрависваха се и с това всъщност се изчерпваше тяхното познанство. Сапарали, види се, отиваше някъде на гости. Беше с нов чапан от памучно кадифе, с нови ичиги и нови остроноси галоши, с пухкава лисича тубетейка на главата, а в ръцете си държеше камшик с дръжка от червена офика.

— Ей, ковачо, какво си се замислил? — високо, приветливо го извика Сапарали и подръпна поводите.

Едно време Чордон наистина беше ковач.

— Лястовичките отлитат — изрече смутено той.

— Какво? Лястовичките ли? Къде са те?

— Отлетяха вече.

— Е, нека си летят. Дърва ли караш?

— Да, за зимата. А ти накъде си се запътил?

По руменото, още младолико, чернобрадо лице на Сапарали се разля радостна усмивка:

— При сина. Нали ми е директор на совхоза в Ак-Сая, в полите на Големите планини. — И с широк замах на камшика Сапарали показва в оная посока.

— Чувал съм за Ак-Сая, чувал съм — кимна Чордон.

— И ето отивам. Синът ми наредил: „Нека — казал — татко дойде за два-три дена.“ Макар те там да са началници, без нас, старците, не могат да минат. Внук ми се жени. Трябва да подготвя сватбата, та да стане по обичая, да има много гости, мисля да уредя надбягвания.

И Сапарали започна да разказва как вървят работите в совхоза на сина му, че тая година са настригали много вълна, овчарите са получили големи премии, народът бил доволен от своя директор; чували се радостни новини, че уж синът му бил представен за награда.

Всичко това беше хубаво, но Чордон си мислеше сега за нещо друго; той изведнъж почувствува оная своя отдавнашна мъка, потисната дълбоко в душата му, но вечно жива, онази натрапчива мъка, която така болезнено откликна в него, когато отлитаха лястовичките. И сега тя с нова сила се надигна в гърдите му, с обгарящ пламък. Тази мъка беше по сина, да, по неговия син, който си беше отишъл отдавна от този свят. И той някога работеше там, близо до Ак-Сая, и също канеше баща си да отиде, да поседи при него. И без да си дава сметка за това, което се канеше да каже, Чордон заговори като в унес, прекъсвайки Сапарали:

— И мене синът ми ме кани.

— Ама и твоят син ли е там?

— Да — прошепна Чордон, вцепенен от ужас.

— Аз пък не знаех — сви добродушно рамене Сапарали. — Е, добре, щом е така. Дето и да са, да им дава господ здраве. Хайде сбогом! — С тези думи Сапарали пришпори коня.

И щом той отмита, Чордон се опомни. Ехтящата бездна на тишината, на пустотата го порази като гръм: „Какво казах аз? Излъгах, не казах истината! Защо?...“

Той скочи от коня и хукна след Сапарали.

— Сапарали, спри, спри! — завика той, като тичаше към него, за да се извини, да му каже истината.

Сапарали обърна коня назад.

— Какво, какво ти е? — разтревожи се той.

Чордон дотича при него задъхан, искаше да му обясни всичко, но пак някаква непреодолима сила, желанието да мисли за сина си като за жив, след като току-що беше оживял в неговите уста и вече живееше в съзнанието на другия човек, го спряха да каже истината. Не можеше веднага пак да го върне в гроба. Не посмя да каже, че синът му отдавна е умрял, че отдавна е загинал на фронта. Искаше му се той да поживее малко, макар и само за няколко минути. После ще каже, има време...

— Имаш ли тютюн? Не мога да издържа, без да пуша, дай ми, моля ти се — поиска Чордон.

— Ама че ме изплаши, дяволите да те вземат! — Сапарали облекчено въздъхна и бръкна в джоба си за тютюн. — Я си подложи шепата. Знаем го аз по себе си това пусто пушене — говореше той, докато отсипваше от стъкленото шишенце в шепата на Чордон купчинка тютюн. — Защо ти трепери ръката, ковачо? Остарял си.

— Така е, премного въртях чука през войната, пък и старост ме налегна — отвърна Чордон. — А ти прощавай, задето те спрях.

— Е, няма нищо. Хайде, аз тръгвам.

— На добър час — каза му Чордон.

Сега вече беше неудобно да задържа човека, и той дори се зарадва, че Сапарали си тръгна бързо и не стана нужда да говори за смъртта на сина си.

Щом Сапарали се отдалечи, Чордон постоя още малко на пътя замислен, после разтвори шепата си, изсипа тютюна на земята и тръгна обратно към колата.

Вървеше бавно, с наведена глава. „Какво направих аз, съвсем съм изкуфял!“ — мърмореше си той; после, спря наред пътя,

замислено се огледа наоколо, дълго се взира в небесната висина над ширналите се степи, натам, накъдето отлетя птичето ято, и прошепна: „Не, аз имам син, имам, той е жив. — И след това изведнъж извика прегракнало и с болка в гласа: — Имам син, имам. Аз също ще отида при сина си, ще го видя, ще го видя!“ И отново млъкна.

През целия път до селото Чордон си втълпяваше, че не бива така да изживява всичко, че миналото вече не може да се върне, и въпреки това желанието му да отиде в оня аил се разпали в него като пожар. Така и трябваше да стане. Този пожар отдавна тлееше в душата му, от дълги, дълги години насам. Той много често си мислеше и понякога си мечтаеше захласнат как ще отиде там, на поклонение по онези места, където синът му беше прекарал последните си дни, преди да постъпи в армията. А срещата със Сапарали беше само случайна искра. И сега вече в съзнанието на Чордон съвсем натрапчиво синът му оживяваше, годините се разместваха причудливо, желаното ставаше действителност, фантазията — реалност. Той си представяше например как ще отиде в онзи аил, как ще го посрещне синът му, за какво ще разговарят. Сигурно ще се зарадва: „Най-послед пристигна, татко!“ — и ще се приближи до него.

„Пристигнах, милото ми чедо, здравей. Ти си все същият. А аз, както виждаш, остарях.“

„Не, татко, не си чак толкова стар, просто е минало много време. Защо тъй дълго не идваше? Колко години минаха: двайсет, а може би и повече. Или не ти е било мъчно за мене?“

„Как да не ми е било мъчно! Цял живот тъгувам по тебе. Не ми се сърди, че те накарах да ме чакаш толкова дълго, все не можех да се накая. Нали знаеш — майка ти умря, погребяхме я. След като ти загина на фронта, тя легна болна и вече не стана. А ето сега аз дойдох да почета паметта ѝ. Дойдох да се поклоня на хората, сред които си живял. Искам да се поклоня на земята, на планините, на въздуха, който си дишал ти, на водата, която си пил. Ето че се и видяхме, сине мой. Но какво гледаш, хайде води ме, показвай ми училището си, покажи ми айла, ти толкова много си ми говорил за него...“

Чордон напразно се напругаше — просто не можеше да си спомни името на ловеца, в чиято къща беше живял неговият Султан.

Знаеше само, че е бил добър човек, синът му го обичаше; сега трябва да е към седемдесет години. Жив ли е, или е умрял? Той често заръчвал Чордон да му отиде на гости, да полюбува с ловджийски скален орел. Дали е жив оня орел? Орлите наистина живеят дълго.

Ловецът май имаше синче. Учеше при Султан в първи клас, а когато беше във втори, вече започна войната. Това момче може би е вече семеен човек. Добра била и жената на ловеца. Но ѝ е било тежко: хем в колхоза, хем в къщи с домакинството. Тя молела Султан да вземе някой път и да отведе чифт хрътки, да ги остави на баща си. Не можела просто да вари каша за цяло кучешко сборище. Така и направи веднъж Султан, доведе със себе си една бяла хрътка с жълти петна на хълбоците. Ех, какво куче беше! Само там, в Големите снежни планини, може да има такива красиви хрътки, бързи като лястовици. Тъкмо те вкарват дивите козли в капаните. Но на заранта Султан пак отведе кучето обратно. „Хазаинът — рече той — страшно ще се обиди. По-добре и аз да помагам да им варим каша.“ И припна чудната хрътка подир велосипеда. Мъчно му беше на Чордон да се раздели с нея, но разбра, че за ловеца кучето е много скъпо нещо, а пък той от ковачницата си навън не излизаше. Дали са се затрили тези бели тайгани, или още гонят лисиците?

Като си мислеше за това, Чордон откри още един убедителен довод. Да, той трябва да отиде при този човек. Ако е умрял — ще се поклони на праха му, ако е жив — ще му стисне ръка, ще му благодари за грижите, които е положил за сина му.

Само за едно нещо Чордон избягваше да мисли. Щом му минеше през ума тази мисъл, той я заглушаваше с какви ли не грижи: пресмяташе каква ще бъде тази зима цената на картофите и сеното, кога ще е най-добре да заколи овена, трябва ли да задържи женското теле, или да го продаде...

Стараяше се да не мисли, защото всичко това беше отдавна мислено и премислено. И през безсънните ноци, и в ковачницата тази мисъл години наред се блъскаше заедно с чука о наковалнята, топеше се в ковашкото огнище, закаляваше се във водата. И той отдавна беше решил в себе си, че само бог може да отсъди прав ли е, или не... Ако е речено да се види със сина си на оня свят, всичко ще му разкаже, всичко, както си е било... Но прошка няма да моли, няма. Дори тогава,

по-късно, когато неговите дъщери от града му казаха в лицето онези страшни думи, той не се разкайваше, мълчеше...

А те и досега не могат да му простят онзи страшен случай. Това стана през дните, когато изпращаха на гарата Султан за фронта.

Един ден през октомври 1941 година някой влезе тичешком при него в ковачницата: „Бързо, казва, си иди в къщи, синът ти е дошъл да се сбогува.“ Чордон, както си беше с прогорена, опушена ковашка престилка, така и хукна. Ударите по наковалнята още отекваха в ушите му. Той бързаше по улицата и просто не вярваше: та нали синът му е още малък, за да бъде мобилизиран. Но излезе, че наистина Султан беше пристигнал с нечий кон от районния център да се види с болната си майка. Ето вече цяла година тя не можеше да се вдигне от постелята. Султан помоли баща си да дойде в града да го изпрати на гарата. Така и не можаха да си поприказват от сърце, не успяха и да се сбогуват както трябва. Пък и времето какво беше! Колко недоизречени думи, колко неизказани мисли останаха у всеки! И едва ли някой ще може някога да изкаже всичко онова, което се беше насъбрало тогава в душата на народа...

В града Чордон пристигна в тръс. Измина около тридесет километра така, че едва не умори коня си по пътя. И първото нещо, което му се хвърли в очи и което го оглуши, беше гъмжилото от хора, блъсканицата пред гарата. Какво ли само нямаше тук! Камиони с червени платници по канатите, брички, дълги коли с ритли, натоварени със сено и слама, разпрегнати и оседлани коне, а на железопътната линия — изсвирвания на локомотиви, тракане на вагони. И сред цялата тая гмеж — всякакви хора от села, а или, градове: стари, млади, деца...

Чордон слезе от коня. Върза го за първата попаднала му бричка между многото други коне и тръгна да дири сина си. Вървеше, блъскаше се сред тълпата, разпитваше. Казаха му, че мобилизираните бойци били в градината край гарата, държали ги отделно и не ги пускали — скоро щели да тръгват. Той се промъкна до градината. Там зад оградата се строяваха колоните, чуваха се команди, правеше се проверка. Чордон стоеше объркан; кого ще намери тук? Дърветата също му пречеха да разгледа хората в строя. Изведнъж чу близо до себе си: „Татко, татко, ела насам!“ Двете му дъщери му махаха с ръце. Те бяха застанали до входа на градината. Докато си проправяше път

към тях, Чордон видя в строя зад оградата сина си. Той също го забеляза, помахна му, усмихна се. Усмихна се някак напрегнато, смутено. На Чордон му дожаля за сина. Съвсем млад беше още, голобрадо момче, само беше висок като другите, а инак, в раменете и в лицето — хлапак. Още растеше и трябваше още да расте. Чордон виждаше в него себе си, синът му трябваше да стане як, силен мъж. Още годинка-две и ето ти го напет момък.

По-късно, когато мислеше за сина си, Чордон често се мъчеше да разбере какво особено имаше в него, та го уважаваше, не само обичаше, защото всеки може да обича, а го уважаваше още от детството му като разумен, равен на себе си човек, макар че се е проявявал и като голям пакостник. Просто не можеше да си обясни защо беше така. Особено откакто той стана учител. Чордон се отнасяше към него с голямо уважение, съвсем по мъжки се съобразяваше с него, макар че понякога той се връщаше с пионерската си връзка — беше пионерски ръководител. Момчето беше буйно, дръзко, но Чордон смяташе, че с време характерът му ще улегне. Не трябва да му се месят, да му досаждат с наставления. Тогава той сам ще намери своя път, така смяташе Чордон. И може би това стана причина за разправията с дъщерите му. И двете, по-голямата Зейнеш и по-малката Салика, бяха отишли да учат в града. Там се омъжиха и станаха гражданки. Те отведоха и Султан в града. Той завърши педагогически институт и ето вече една година работеше като учител.

Когато Чордон най-после се добра до дъщерите си, те, кой знае защо, взеха да го избутват от тълпата. Изпотени, озлобени, и двете ругаеха шепнешком брат си, наричаха го обидно хвалипръцко, хлапак, будала. Наоколо, накъдето и да се обърнеш човек, беше пълно с хора, дъщерите му бързаха и нервничеха и затова направо на площада, сред блъсканицата, между тях и баща им се проведе този разговор:

— Знаеш ли, че синът ти отива доброволец?

— Не — учуди се Чордон. — И какво?

— Ние позвънихме в района, във военния комисариат, излиза, че той сам е настоявал, подал е заявление, сам доброволно е пожелал да отиде на война. Разбираш ли?

— Та той на години е още малък, разбираш ли каква е работата?

— Значи, така е сметнал за нужно.

— Нужно ли? — И дъщерите една през друга се нахвърлиха върху баща си. — Как не можеш да разбереш това, татко! Стига ни, дете нашите мъже са там. Не се знае дали ще се върнат. Стига ни това, че ние останахме сами, сега пък и той, последният от семейството, сам се навира да отива на фронта!

— Но той ще се затрие там като пиле! Тая работа не е като да си пионерски ръководител!

— Ама ти защо мълчиш, татко?

— Че какво да говоря, какво мога да направя?

— Още сега иди при него, ние ще помолим да те пуснат. Иди и му кажи да не е посмял да направи това. Вразуми го, докато не е късно.

— Нека се откаже, има още време. Само ти можеш да го придумаш да не отива.

— Не, стойте — измърмори Чордон. Трудно му беше да обясни както трябва на дъщерите си в тази обстановка, в тази блъсканица, че не бива да искат това от момчето. Как ще се отрече от думата си? Как ще погледне в очите тия, с които вече стои в строя? Какво ще си помислят за него и как ще гледа той след това на себе си?

— Неудобно е някак, ще го е срам — каза Чордон.

— Че какво срамно има тук!

— Кой се интересува за него, кой го познава, боже мой, много е дотрябвало на някого да помисли за него!

— Но той сам най-добре се познава — навъсено възрази Чордон. — И това е най-важното.

— Ех, мълчи, татко, момче си е още той! Върви, върви, докато не е късно!

В това време тълпата се размърда, загълча, люшна се настрана. Духовият оркестър засвири марш, развя се знаме и от входа на парка започнаха да излизат строените войници — беше дадена команда за качване. А дъщерите, вкопчени за ръкава на Чордон, го припираха, надвикваха стотиците гласове и музиката:

— Да вървим по-бързо при комисаря. Той е на гарата. Ти трябва да спасиш сина си!

— Татко, да вървим заради болната ни майка! Кажи на комисаря за майка ни, кажи му, че е на смъртно легло.

Тези думи поразколебаха Чордон. И дъщерите го помъкнаха през тълпата изпращачи към гарата, където се намираше комисарят по

изпращането.

Висока каменна стълба водеше от площада за гарата. И тя цялата, отдолу догоре, беше задръстена от хора. А дъщерите го мъкнеха нагоре между разгорещени, потни тела, покрай стотици погледи, замъглени от горестта на войната, през сълзите, мъжеството и отчаянието на разделящите се хора, през ударите на барабана и звуците на военната музика, през провикванията за сбогом на войниците от площада, през неговата лична болка и безмълвния протест на душата му.

И макар Чордон да разбираше много добре, че сестрите желаят на своя брат само доброто, само най-доброто за него и за цялото семейство, че те по свой начин го обичат и искат да го предпазят, в него се надигаше затаена злоба към дъщерите му, които го водеха, които го караха да се разпорежи зад гърба на сина си с неговата воля и със самостоятелната му постъпка, да убие в него човешкото достойнство. А те продължаваха да го мъкнат нагоре, като се провираха по стъпалата през гълчащата тълпа. И чак някъде на края на стълбата Чордон видя най-сетне пехотната колона, в която беше и синът му. Тя завършваше с духовия оркестър — беше последната група, която заминаваше с ешелона. Султан крачеше в последната редица. Чордон веднага го позна и видя, че той се оглежда настрана. Търсеше сред тълпата баща си и сестрите си. Ако можеше да знае той, че в този момент мъкнеха баща му към комисаря, за да моли за неговото освобождаване, за да го унизи в собствените му очи, да накърни в него човешкото достойнство!

След това Чордон видя, че от тълпата изтича някаква девойка с червена забрадка. Спусна се към Султан, но веднага я избутаха и тя можа само да стисне ръката му.

Когато тримата най-сетне стигнаха до кабинета на началника на гарата, където беше комисарят, дъщерите взеха да го бутат към вратата:

— Влизай, влизай по-бързо, кажи, че си баща, кажи за майка ни. Кажи, че той не е размислил, че е още момче. Склони го да го освободи от ешелона. Обясни му всичко както си е.

— Хайде, влизай, татко, какво гледаш! Всяка минута е скъпа!

Чордон се засрами от хората, макар че никой не му обръщаше внимание. Военни и цивилни бързаха угрижено, заети със своите

работи.

— Не съм свикнал така, няма да вляза — категорично отсече Чордон.

— Не, ще влезеш!

— Ако ти не влезеш, тогава ние ще влезем! Сами ще молим. — И загубили всякакво търпение, дъщерите се устремиха към вратата на комисаря.

— Да не сте посмели, няма никъде да ходите! — Чордон ги сграбчи за ръцете и ги помъкна към изхода.

Той ги мъкнеше със страшна сила обратно през тълпата, надолу по стълбата. И тогава чу от тях онова, което рядко някой чува от собствените си деца:

— Ти пращаш сина си на явна смърт!

— Бъди проклет, ти не си баща!

— Да, ти не си баща! — потвърди другата.

Побледнял, Чордон бавно разтвори стиснатите си пръсти, пусна ръцете на дъщерите си, мълком се обърна и се втурна към площада, като разблъскваше хората. Бързаше да се сбогува със сина си, измъквайки се през гъстата тълпа на площада, напираше през гълчавата и виковете към перона, към мястото, където се качваха. Но там вече не пускаха. На перона се люшкеше тъмната човешка маса, гърмеше духовият оркестър, нямаше къде да се стъпи.

Притиснат до железната ограда на перона, Чордон гледаше над морето от глави червените вагони на безкрайно дългата композиция.

— Султан, Султан, синко, аз съм тук! Чуваш ли ме?! — викаше той с вдигната над оградата ръце.

Но кой ще го чуе! Някакъв железничар, който стоеше до оградата, го попита:

— Имаш ли кон?

— Да — отвърна Чордон.

— А знаеш ли къде е разпределителната гара?

— Знаем, на отсрещната страна.

— Тогава виж какво, дядо, качвай се на коня и препускай натам. Ще успееш, към пет километра са, не повече. Ешелонът ще спре там за малко, там ще си вземеш сбогом със сина. Само че по-бързо препускай, не стой!

Чордон се лута насам-натам из площада, додето намери коня си, и помнеше само как с едно дръпване развърза възела на поводите, как пъхна крак в стремето, как шибна с камшика коня по хълбоците и как се понесе приведен по улицата покрай железопътната линия. По пустата, отекваща улица той препускаше като свиреп чергарин и плашеше редките минувачи. „Дано успея, дано успея, толкова много неща трябва да кажа на сина!“ — мислеше си той и изричаше през стиснати зъби молбата и заклинанието на препускащия конник: „Помогнете ми, духове на прадедите! Помогни ми, покровителю на конете Камбар-ата, не позволявай на коня ми да се препъне! Дай му криле на сокол, дай му сърце стоманено, дай му нозе еленови, дай му хриле на риба!“

След като измина улицата, Чордон изскочи на пътеката под железопътния насип и пак пришпори коня. Разпределителната гара беше вече близо, когато зад него се чу тракането на ешелона. Тежкият огнен грохот на двата локомотива връхлетя като лавина върху наведените му широки рамене.

Ешелонът изпревари препускащия Чордон. Конят вече беше уморен. Но той се надяваше да успее, само влакът да спре, до разпределителната гара оставаше още малко. И страхът, тревогата, че влакът може да не спре, го накараха да се сети за бога: „Всемогъщи боже, ако ти съществуващ, спри този ешелон! Моля те, спри, спри ешелона!“

Ешелонът беше вече на разпределителната гара, когато Чордон се изравни с последните вагони. А синът му тичаше покрай влака — да посрещне баща си. Чордон го видя и скочи от коня. Дватамата мълком се хвърлиха в прегръдка и замряха, забравили всичко на света.

— Прости ми, татко, отивам доброволец — промълви Султан.

— Знаем, синко.

— Татко, обидих сестрите си. Ако могат, нека забравят тази обида.

— Те ти простиха. Не им се сърди, не ги забравяй, пиши им, разбра ли? И майка си не забравяй.

— Добре, татко.

Камбаната на гарата рязко удари, трябваше да се разделят. За последен път бащата погледна сина си в лицето и за миг видя в него своите черти, себе си, още като млад, още в разцвета на младостта, и

го притисна силно до гърдите си. В този миг той с цялото си същество искаше да прелее в сина си своята бащинска любов. Докато го целуваше, повтаряше все едно и също:

— Бъди човек, синко! Където и да си, бъди човек! Завинаги остани човек!

Вагоните се разклатиха.

— Чордонов, тръгваме! — извика му командирът.

И когато в движение издърпаха Султан във вагона, Чордон отпусна ръце, после се извърна, притисна лице до потната гореща грива на коня и заплака. Той плачеше, обхванал с ръце шията на коня, и така силно потръпваше, че под тежестта на скръбта му копитата на коня пристъпваха от място на място.

Железничарите мълком минаваха покрай него. Те знаеха защо плачат хората през тези дни. И само хлапетата, които се навъртаха на гарата, стояха притихнали и с любопитство и детско състрадание гледаха този голям, стар, ридаещ мъж.

Слънцето се беше издигнало над планината високо колкото две тополи, когато Чордон премина Малката клисура и излезе на широката хълмиста долина, която стигаше чак до подножието на снежните планини. Дъхът му секна. На тази земя беше живял неговият син...

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.